I. N. J.

DISSERTATIO HISTORICO-THEOLOGICA

DE

SVEO-GOTHIS,

Qui vixerunt sub finem Testamenti Veteris, post præmissa nonnulla de Biarmorum Jumala / *expendens quomodo hic Verus* DEus *&* Sathanam *tunc strinxit circa religionis curam apud paganos, & sibi quosdam alios servavit pios adminiculis variis auctos.*

In Regia Acad. Aboënsi, cum consensu Reverendæ Facult. Theologicæ, publice proposita

PRÆSIDE

PETRO BÅNG Doct. & Prof.

RESPONDENTE

SAMUELE JOH. COLLIANDRO Smol. qui Generoso moderno nostro Præfecto Regio, est à Concionibus sacris.

In Auditorio majori ac superiori die 27. Martij, 1674.

ABOÆ,

Excusa â PETRO HANSENIO, Acad Typogr.

dicuntur Elend: *Scilicet ubi inferiores Saxones usurpant e, ibi superiores sæpius pronunciant a. illi dicunt Meisen, hi Maisen & pari modo septentrionales nostri pro e, sua dialecto in nonnullis nominibus utuntur a, ut cum pro verbo dicunt varbum &c. nostros itaq; in hac voce pronuncianda, putamus antiquo nomine, qua rem ac sonum, neglecto, aut Germanorum novum nomen accepisse*, ut modo dictum, aut ex sua lingva aliud finxisse, vel ab åål & land: vel ab Å & land/juxta phrasin sättia en å land/ quod ibi in promõtorio credi potest multos sæpius fuisse interram ex positos. *Et ita serio nunc scribimus, absq; tamen præjudicio aliorum.*

II. *Quis fuit hic* Jumala? Solidis coloribus non novimus eum depingere: si tamen vera sunt, ut speramus, quæ modo scripsimus de Biarmiæ situ, non sunt sequentia hæcce nostra omnino contemnenda. *Thorerum Sveo-Gothicum putamus hunc* Jumala *fuisse*: (1) Videtur gens maritima sinus occidentalis hujus terræ, in sacra Sveo-Gothica non parum inclinasse, cum quod schytica fuit, tum quod nostris Sveo Gothis vixit vicina. Videtur ad religionem Sveo-Gothicam peragendam, jussisse multos suorum transmittere mare; molestia vero itineris eorum quosdam perculsos, & alios vento adverso impeditos, ursisse domi supremi Dei cultum, ne neglectæ pietatis insimularentur: & sic in terræ promontorio designatum Numini locum, maxime cum inde pateret ejus copia, etiam exteris, sive votorum, sive mercium causa, adpellentibus: Et ni ita esset, credibile, sicut Upsaliæ factum, in interioribus provinciis, numinis statuam locatam, quo religiosorum itineri rectius inserviretur. (2) Fuit quoq; hic Jumala in Biarmia solus, prorsus sicut apud Svecos diu colebatur solus Thorerus: imo, absq; dubio, fuit hic Jumala ille *Fingi Thorus*, quem Edda recenset inter Odini Majores. (3) Et nisi pro Thorero ·/. Deo sum-

 mo,

mo, ſtetiſſet Jumala, gens hæc ad Deum recte converſa, nequaquam hoc nomen retinuiſſet; at quia idem illa retinuit, poſtquam Chriſto dedebatur, inde conjicere fas, non tenuis aut imperfecti Dei nomen id fuiſſe, ſed ut hodieq;, ita olim, Deum Creatorem cœli ac terræ, ut ſpero, ſemper notaſſe, ſenſu aut parabolico, aut literali. *Aũ: in ternarium Deorum numerum hæc gens nunquam conſenſit, & neq; conſtat, quod Odinum hæc unquam magni fecit.* ℟ Et neq; Sveci primis temporibus, tres Deos voluerunt, neq; in tres poſtea acceptatos, illi omnes conſenſerunt; Quod vero Biarmia ſibi cavit ab Odino ejusq; conjuge Frigga, qui ſuis artibus circumveniebant Svecos, hoc inde crediderim factum, quod hæc gens fraudibus illorum min⁹ eſſet opportuna, cum quod orientalior, in talibus cavendis eſſet circumſpectior, tum quod advenientium fraudes ſinguli non omnino ignorarent. Odino ergo hic nulla memoria relicta: & ipſe quanquam alibi fuit Magnus, hic tamen ſpernebatur apud artis peritos; qua ratione & huic genti ex antiquo Svecorum more, tantum notus fuit Deus unus & potens, dictus Jumala. *Dicis: an igitur hæc gens nullis Aſarum artibus circumventa?* Odinum ut modo dictum, aſpernabatur hæc gens, ceu tenuiorem, quam qui iſtis ſuis artib⁹ poſſet apud ſe mereri divinitatis famã; quin autem comes ejus Tyrs non aliquid heic effecerit, quo nominis memoriam ſibi pararet perpetuam, negare prorſus non audeo nec volo. Eſt etjam num ars hic locorum apud nonnullos reſidua, in mittẽdis tyror &c. Hæc videtur â Tyr profecta, cum â gentis lingva ſic illa vox penitus recedat, ut nullum uſquam conjugatum inveniat inter ejus dictiones omnes. Videtur itaq; ab illo auctore facta, ac per conſequens docere eum hic fuiſſe, ſuamq; ſui nominis artem quosdam clam docuiſſe.

III. Qua

III. *Quorum Deus hic* Jumala? & Biarmorum Deus fuit is, ac pariter Fennorum aliorum, maxime eorum, qui habitarunt versus sinum Bothnicum. Docet Dei ipsius nomen, à Fennis eum esse nuncupatum; & notum porro Fennos in Biarmia æq; ac maritimis oris aliis, olim degisse: fatigatos autem illos frequentibus incursionibus hostium, cessisse quidem terram illam advenientibus Svecis, at nihilo secius Numini suo antiquo ac patrio adhæsisse. pacta igitur pace cum novis accolis, quoties in Biarmiam religionis causa solverunt, eos conscendisse terram ubi nunc est Finström/ protinusq; sive ab adfluente Fennorum multitudine, sive ab amne, quem intrarunt, novis colonis aut incolis locum dictum Finström.

IV. *Quomodo* Jumala *servatus?* Resp. Statua ejus servabatur valido septo, ac porro certis vigilibus in singulas horas, vid. text. in Konungas.

V. *Quomodo cultus?* &. Colebatur Jumala oblationibus, ac sine dubio, pro more Deorum aliorum, etiam sacrificiis. De oblationibus loquitur expresse noster auctor, qui porro addit eas tam effuse fuisse factas, ut non modo cito pecunia replerent vas, quod habuit in genibus, sed ut quoq; tumulum ex eadem ac congesto solo, magnum conderent.

VI. *Quomodo ornatus?* Resp. (1) Fuit statua ejus magna ac procera; alias sub casum, tantum strepitum non movisset. (2) Fuit quoq; eadem cava, quia ad unum ictum Caroli cessit. (3) Habuit illa super genua sua vas quoddam argenteum ac latum (en bulla) quali sed alius materiæ utuntur etiamnum rustici plerique; per Sveciam. Illo vase excepit munera offerentium. (4) Fuit collum ejus torque aureo cinctum, vide auctorem in Konung.

VII. *Quomodo spoliatus?* Thesaurum reconditum in tumulo spoliarunt socia opera hi Norvegi cuncti. Vas vero abs-

tulit Thorè Hund/ & Carolus non ſaltem collo torquem detraxit, ſed & ſtatuam ipſam quamvis nolens, uno ſecuris ictu dejecit: nec legitur ex eo, quod ſciam, illa unquam extructa.

CAP. XX.

Notat providentiam Dei circa Diaboli κακοζηλίαν apud noſtros majores.

Non dat Deus gloriam ſuam alii, Eſa. 45. moderatur ergo ſemper & ubiq; auſus diaboli, ne divina ſua quæ imitatur, unquam penitus exprimat. Idem fecit ille olim apud noſtros Sveo-Gothos: Scilicet ut tulit diabolum ſimiam ſui agere *in multis rationibus exterioribus ac generalioribus*, &c: ſic minime paſſus eſt ipſum cunctas ceremonias exprimere, quas ipſe apud ſuos benignus ante conſtituiſſet, aut ſi easdem is invaſiſſet, cavit ne iniisdem ſubſiſteret; furorem quippe ejus aut ante avertit, aut longius ruere tulit; omnia ut inter ſe & adverſarium, & ut inter ſuam eccleſiam, ac diaboli catervam, *etiam in exterioribus, ſubjectis, adjunctis, propriis, &c*, eſſet conſpicuum aliquod diſcrimen. Non venabor nunc cuncta diſcrimina *propria & judaica*, quæ heic inter ipſos dici mererentur, nec ſingula relinquam. Agam perſonam mediam, & ſic neq; hiſtoria privatur ſua amabili brevitate, neq; penitus omittitur ante injectus Theologicus ſcopus.

Deus apud ſuos ſic olim:	*Diabolus apud alios h. p. ſic olim*
I. Ego Deus cognoſcendus ſum unus in eſſentia, & trinus in perſonis, Deut. 5: 7. Pſ. 33. 6.	I. Tres eſtote Diiſummi *Thore, Oden & Frigga:* ſi plures non vultis.
II. Præter me non dantur alii Dii inferiores, Deut. 10: 20. Eſa. 44: 6.	II. Adſint inferiores alii, ceu *Oll, Fro* & *Millan Odin*, &c.
III. Volo vos clementer juvare, Ezech. 33. Eſa. 43: 25.	III. Odinus vos mulctat, quia in ipſo nulla miſericordia. IV.

IV. Do vobis meum verbum, Deut. 30: 12. ſeqq.

V. Verbum meum vos juvabit. Pſal. 19: & 119.

VI. Conſulite meum verbum, Eſa. 8.

VII. Ego Spiritus ſum Joh. 4: 24.

VIII. Sacrificia mea erunt ex animalibus puris ℣. biungulatis ac ruminantibus lev. 11: 2. ſeqq. Jer. 19.

IX. Oblationes ſunto in res pias ac ſacras, & ſic ſubuſibus viventium piorum.

X. Mei ſacerdotes agant tantum ſacrorum curam, lev. 7. 8: 6. & 16.

XI. Intercedant iidem ac ſacrificent pro ſe populiq; ſalute. lev 9: 8.

XII. Meorum ſacrorum locus eſto certus, levit 10: 17.

XIII. Intra templum ejusq; aream immolentur mihi ſacrificia, lev. 10.

XIV. Ordinate veſtra cuncta ad iram meam placandam, & ſic bona petite in genere, &c. lev. 4.

XV. Certis ſacramentis vobis confero ac confirmo meam gratiam, cui poteſtis inniti, Gen. 17, Hagg. 2: 6.

IV. Utamini veſtra ratiocinatione,

V. Non opus habetis tali auxilio externo & alieno.

VI. Inſpicite gentes alias, Eph. 4.

VII. Imagines, idolaq; inſpicite, 1. Cor. 10. 19.

VIII. Offerte impuros equos, canes, gallos, &c. & taurum quoq; ſed poſtquam cœpit ferocire.

IX. Ornent quoq; meorum tumulos, ac augeant de functos.

X. Præſint etiam civilibus, & in certis ſympoſiis agant publice partes primas.

XI. Quid ni benedicitis poculis eſcisq; ſacris, imo convivia cur nō celebratis cum aliis laicis promiſcua & victimas ſacras devoratis.

XII. Poteſtis eisdem paſſim operari.

XIII. Mactate ubi vultis, & quoq; in luco animalia ſuſpendite.

XIV. Imminete bonis temporalibus, imo, eadem expoſcite, quæ vultis ipſi præſcribentes, &c.

XV. A veſtris ſacrificiis dependet veſtra gratia, ceſſate vos ab operibus, & ubi erit vobis ſpes ulla relicta?

XVI. Sin-

XVI. Singula facite in meam gloriam immediate, at mox in ſalutem veſtram.

XVI. Orate ac laborate in numinum veſtrorum gloriam, & temporalia ab eis maxime expectate.

In quibus omnibus videre eſt, Deum ſua providentia autprorſus abarcuiſſe Sathanam â plerisq; ſuis ceremoniis, aut admiſſum eundem coëgiſſe, res conceſſas qua *materiam, formam aut finem, &c.* aliquo modo variare, ne ſe in rationibus interioribus prorſus exprimeret, cumprimis vero juſſiſſe Deum Sathanam in exterioribus ac generalioribus ſubſiſtere, nè ingreſſu interiora pro lubitu, divina omnia ſuis impiis miſceret, aut ſublato diſcrimine præceptorum ſuorum divinorum q;, ne ſe non modo ut otioſum ſpectatorem culparet, ſed & quos vellet, ſuis laqueis promiſcue irretitos, ne ſecum æterno exitio damnaret.

CAP. XXI.

Quærit an cuncti Sveo-Gothi ſerio in ante recenſitis tenebris conſederint, & annon aliqui per illas apud alios luſerint?

Reminiſcendum heic πολυθεότητα *). Deorum multitudinem, non tam rationis errorem eſſe, quam imperiti vulgi lapſum, æſtimantis ut ſolet, paucæ ex veritate, at pleraq; ex opinione: Sapientiores itaq; in eam conſentire, non defectu rationis, ut modo dictum, ſed quod ex uſu reip. videant eſſe, imperitam multitudinem plurium Numinum metu percellere, quo facilius ſinguli contineantur in officio. Sic ludunt quandoq; ingenioſi politici cum ſua rudi plebe, & artem eorum, loquor de paganis, prodidere jam pridem auctores varii. Prudentius canit in Apotheoſi verſ. 26. &

Con-

Conſule barbati deliramenta Platonis,
Conſule & hircoſus Cynicus quod ſomniat, & quos
Texit Ariſtoteles torta vertigine nervos.
Hos omnes quamvis anceps labyrinthus & error
Circumflexus agat, quam promittere & ipſi
Gallinam ſoleant aut gallum, &c, &c,
Convertunt tamen ad normam rationis & artis
Turbidulos ſenſus, & litigioſa fragoſis
Argumenta modis concludunt numen in unum

Similia vidimus ſupra ex Seneca; & ſicut lumen naturæ unum tantum numen ſummum novit, teſte Apoſtolo ad Rom. 1. & 2, conf. ad Eph. 4: ſic ſemper non niſi unum Deum ſapientiores cuncti agnovere ac ſerio voluere; prorsus ſicut canit Valerius Soranus.

Juppiter omnipotens, regum rex, ipſe Deuſq;
Progenitor, genitrixq; Deum, Deus unus & idem.

Adpl. Si jam alibi terrarum ſapientes animis ſuis damnarunt multitudinem Deorum, quam tamen nonnunquam plebi vel indulſerunt, vel ob certas cauſas imperarunt: Sequitur profecto etiam in Sveo Gothia noſtra, eandem fuiſſe olim rejectam, qua cultum ſerium ac ſolidum, ſi tunc temporis patria noſtra aliquos ſapientes aluit. Non autem eſt difficile probare hac periodo apud Gothos, extitiſſe ſapientes. Auguſt. lib. VIII. de civ. D. c. 9. poſt jonicos & Italicos Philoſophos, enumerans etiam aliarum gentium ſapientes, docet clare & noſtris fuiſſe ſuos ſapientes: talem quippe catalogum nectit, recenſens *Atlanticos, Iybicos, Ægyptios, Indos, Perſas, Chaldæos, Scythas, Gallos, Hiſpanos &c:* Fuêre igitur tunc

tunc temporis etiam noſtris Sveo-Gothis ſui Philoſophi ac ſapientes. Quinam v. iidem fuerunt, qui poſt *Zeutam*, *Anatharſen & Samolxen*, inſigniter in ſtudiis excelluerunt, difficile eſt noviſſe, in tanta ſcriptorum inopia. Vulgus vero doctorum recenſere, & longum eſſet, & foret quoq; ingratum: Nam *nec defuerunt, qui eos ſapientiam erudirent; unde & pene omnibus barbaris Gothi ſapientiores ſemper extiterunt, Græcisq; pene conſimiles, ut refert Dio, qui hiſtorias eorum annalesq; Græco ſtilo compoſuit:* verba ſunt Jornandis c. v. p. m. 18. ſeq. Ex quibus omnibus planum eſt, quod ſicut noſtri Sveo-Gothi hanc ſuam periodum multis ſapientibus ornarunt, ſic vanam Deorum multitudinem in iſtis ſuis ornamentis, tunc ac ſemper iidem damnarunt; quod hoc capite fuit memorandum.

CAP. XXII.

Docet quid de cæteris noſtris, qui tunc vixerunt, ſit tenendum.

Apoſt. Paulus *Epiſtola, quæ eſt ad Epheſios cap. 4: verſ. 17. ſeqq.* docet quæ ſunt principia actionum malarum apud paganos. Dicit *â mente* eſſe vanitatem; *â ratiocinatione* tenebras, & *ab occæcato corde*, pullulare operationem impuritatis omnis &c. Hæc fata ſunt communia gentibus omnibus, verbo Dei non illuminatis. Ut itaq; hujus periodi noſtri Sveo-Gothi plerique; ſederunt in craſſis tenebris, ſic ſunt iidem minime liberandi â communibus paganorum aliorum affectionibus. Ambularunt ergo in ſuis vanitatibus, quod laborârunt mente rationeq; corrupta: tenebras vero ſic ibi intrarunt, prout ratiocinationibus magis aut minus abundarunt, & qui ratiocinationibus minus indulſerunt, illi quantum ad has tenebras, feliciores fuerunt. At qui corde dedoluerunt, ii de peccato ruerunt in peccatum, cunctorum peccatorum do-

dominio miſere ſubjecti. *Primo gradu morbi communis, quoad mentem corruptam, laborarunt noſtri cuncti*, nec quoad ipſum, fuerunt illi paganis aliis inferiores, aut ſuperiores. *In ſecundo gradu:* (forſan placet alterum principium dicere) *excelluerunt illi inſigniter*, rueruntq́, hic tanto frequentius ac profundius, quanto ceu ſapientes, divina ſæpius altiusq́; cœcis animis verſarunt. Abſorpſit ergo eorum multos ſua raticinatio, Pſal. 73: at qui myſtice ſub tribus celebribus numinibus, *Thore, Oden & Frigga*, etiam alia numina venerabantur, de illis uſurpabo, quod de judæis ſcribit Jer. cap. II: 13. *pro numero civitatum tuarum ſunt Dii tui ô juda* (ô Sveo-Gothe) *& pro numero platearum Jeruſolymorum*, (Upſalenſium) *diſpoſuiſtis altaria pudendo, altaria ad ſuffitum faciendum &c. Tertio gradu aut principio, non credam noſtratium multos cecidiſſe*, quod ſtudium armorum, virtusq́; bellica plerosq́; ab ejus viciis facile ſervavit, ne vel illis multi vacarent, vel diſciplinam militarem nè iisdem illi turbarent. Enervantur ut conſtat, animi talibus flagitiis: noſtri igitur eadem ceu inſidias, ſemper caverunt, quo fortiores ſuis hoſtibus adparerent. Aliquos tamen hujus principii vicijs ſuccubuiſſe, non negabo; ut quoq́; hodieq́; nonnulli perditi inveniuntur, quibus nec fides eſt, nec Deus, & qui ideo per bonas leges mulctantur, in flagitiis ſuis deprehenſi.

CAP. XXIII.

Adſtruit in tanto infidelium cœtu, hac periodo fuiſſe aliquos fideles per Sveo-Gothiam.

Cœcitatem noſtrorum publicam notavimus præcedentibus aliquot capitibus: nunc animus eſt deſpicere, *annon ſub iſtis tenebris aliqua fuit domi vera veri Dei eccleſia?* Hanc quæſtionem nos affirmamus, quia varia ſunt, quæ ſpem nobis

ſubjiciunt fuiſſe, ut tunc temporis etiam apud noſtros, inveniretur aliquot pii ac religioſi.

I. Subdunt nobis hanc ſpem varia divinorum Prophetarum oracula. Eſſet nunc eundum ordine per omnes prophetas, quorum vaticinia aut dicta memorabilia, unquam ad nos pervenêre; at moleſtum eſt in ſingula eorum loca inquirere, & longum quoq; omnia huc pertinentia, exſcribere. Loco ergo omnium, loquatur hac vice noſter clariſſimus Jeremias, ut ex verbis Prophetæ unius intelligatur, quid velint, quidve doceant cœteri. (1) Fatetur propheta Jeremias Deum minari ac velle judæos per omnia regna diſpergere, *exponam eos commotioni in malum, apud omnia regna terræ &c, cap. 24: 9. conf. 15: 4. 29: 18. 34: 17.* & porro *adducam contra Helamitas quatvor ventos â quatvor extremitatibus cœlorum, ſpargamq; eos in omnes ventos iſtos, adeo ut non ſit futura gens, quo non perveniat aliquis depulſorum è Helamo, c. 49: 36.* Hinc adparet quod Dei minis judæi ac Helamitæ debuerunt etiam in Sveo Gothiam transportari. (2) Docet propheta Jeremias eos actu ipſo fuiſſe diſperſos per omnia terrarum regna, quando prophetica ſcientia ait eos fore colligendos *ex omnibus locis, cap. 8: 3. & ex omnibus terræ lateribus, cap. 31: 8.* E. etiam è Sveo Gothia fuerunt colligendi. (3) Si eſſet aliquis locus aut provincia aliqua, quorſum non fuiſſent delati, (eſt hypotheſis) jam oſtendit propheta famam de commotione eorum, nec non p[o]ſt eorum flagella, rumorem de vapulantibus Babyloniis, debere ubiq; terrarum iri vulgatum. Ideo vocatur *Babylon malleus totius terræ, jer. 50: 23.* & ipſa *victa commovet omnem terram, ibid. 46.* ſicut paulo ante, *poculum ejus inebriavit totam terram, jer. 51: 7. (4)* Alloquitur propheta non tantum ſeptentrionales Chaldæos & Romanos, quod objici poſſet, ſed & inſulares alios: imo, omnes è lon-

longinquo habitantes, ut hanc Dei disposition em de dispersione & collectione judæorum, ruina babyloniorum &c, cuncti intelligerent, Jer. 51: 10. h. e. ut docet *ferrum ferro conteri, cap. 15: 12.* sic heic ostendit cecidisse Babylonios multorum casuum apud alios, auctores, Deiq; in aliis castigandis ministros, cap. 43: 10. Ex quibus omnibus adparet juxta judicium Dei, propositum Deut. 28: 64. in varias terras fuisse disjectos judæos, & famam de his omnibus perlatam in omnes mundi extremitates. *Aù: Si quoq; in Sveo-Gothiam hic rumor vulgabatur: imo, si ipsi judæi in Sveo Gothiam tunc mittebantur, quid lucri inde ad nostros, pro eorum salute? Resp. Erit etiam si omnino didicerint vias populi mei jurando per nomen meum, vivit jehova, &c. ut ædificentur in medio populi mei, jer. 12, 16.* En bonam resolutionem & spem magnam, &c.

II. *Docent idem variæ Dei dispensationes olim ad nos homines informandos, factæ juxta cursum naturæ irregulariter, at juxta Dei œconomiam mirabiliter semperq; benigne.* Date h. v. præcipiti adplicationi veniam. (1) Eliam transtulit Deus sæpe de loco in locum: Fuit igitur is Deo vehente, in pluribus locis: ais, *an quoq; in Sveo Gothia?* non docetur id in sacro textu: nec forsan negabitur penitus, propter abundantem Dei bonitatem, & propter modum extraordinarium in Elia, ad varios juvandos. (2) De Ezechiele narratur quod is 25 anno transmigrationis, adductus à Spiritu, super montem excelsum, vidit templi structuram; Sed *quam aù, & quomodo?* Sufficienter de his duobus te postea docebo, si primum informaveris me, non similiter ad alia loca fuisse prophetam hunc vectum. Vides spiritu eum fuisse vectum: at non additur, ad unum certum locum, nec semel tantum. Ut itaq; vi ejusdem argumenti, non potes dicere eum ad plures populos, pluraq; loca fuisse vectum: sic nec per idem illud argumentum recte negabis personam extraordinariam;

non pluribus inſerviiſſe, Auctori Summo ſi tunc ita viſum fuit. (3) Notari heic meretur, quomodo Deus *aliquando immediate, aliquando mediate, ſed per media inuſitata, ac ſic fere tantum non immediate*, ſe olim & quidem hac periodo, paganis notifecit. Alexandro Magno obverſabatur Deus in ſomno & pontificem ſummum in ſuo ornatu ei oſtendebat, &c Joſeph. l. 11. Coſto Perſarum Regi detexit ſeſe Chriſtus per quandam imaginis fuſionem. Recitat hiſtoriam Wolfius Cent. 1. rerum memorab. Eſt vero narratio ejus prolixior, quam ut libeat eam hic totam exſcribere. *Summa hæc eſt*: Coſtus Rex Perſarum non beabatur aliqua ſobole: confugit ergo auctoribus Medicis ac Aſtronomis, ad preces Deorum. Hos autem conjunctim fruſtra cum diu ſollicitaſſet, audit ac accipit Macrobii, cujusdam Aſtrologi, conſilium, de Deo Deorum ignoto, ſacrificiis propitiando. Dat aurifabro magnam auri copiam, ut figuram ejus Dei ſibi fingat. Qui bis ter, quaterve in petra, conatus illam ſtatuere, *ſemper figuram hominis crucifixi extraxit; quod & alii fabro idem tentanti, in præſentia Regis, evenit.* Hæc crucifixi figura eſt poſtea conſilio ejusdem Macrobii, in templo Deorum poſita: At non tulerunt eam cæterorum Deorum imagines, ſed cunctæ ſicut ad arcam Domini Dagon, una nocte concidere. Soli ergo illi erectæ cum Rex aliquantisper ſacrificaſſet, mente in Deum ipſum intentus, pulchris liberis procreatis, voti ſui eſt compos factus. conf. Wolfius Cent. 1. Memor. rer. p. 4. quem non credam ex libidine mentiendi, hæc talia ſcripſiſſe.

Tempore imperatoris Tiberii revelavit Deus per quendam genium, incertum quem, *Magnum Pana* (ego interpretor Magnum paſtorem ovium, Chriſtum Jeſum) *obdormiviſſe*. Hiſtoriam habet Plutarch. de def. Oracul. ita autem illa habet. *Quum aliquando Epitherſes Æmiliani Oratoris pater in Italiam*

liam navigaret, conſcenſa nave, quæ merces & frequentes conſcenſores vehebat, ſub veſperam ad Echinadas inſulas venisſet, ſedatis ventis, navis Paxis (inſulæ ab Echinadibus verſus Italiam non longe diſſitæ) adpropinquavit. Vigilantibus etiamnũ plurimis navigantium, & multis adhuc â cœna compotantibus, repente ex inſula Paxis, vox cujusdam (incertum cujus) exaudita eſt, Thamum quendam clamore vocantis & nominantis, non ſine audientium ſtupore. Thamus vero vir Ægytius & illius navis gubernator, tacuit ad primam & ſecundam ſui adpellationem. Cum vero tertium vocaretur, ſe audire reſpondit: Tunc ille quicunq; genius fuit, contenta voce dixit: ubi veneris ad Palodes promontorium quoddam italiæ, annuncia quod magnus Pan ſit mortuus. quod qui audiverunt attoniti ſecum deliberarunt, facerè ne præſtaret imperatum, an non immiſceri negociis alienis, ſed rem omittere, &c. Quum jam ad Palodes delati eſſent, & commodum venti quieviſſent, fluctusq; nulli eſſent, Thamus ex puppi ad terram promontorii facie converſa, proclamavit uti ad Paxas â genio audierat. ὁ μέγας Πὰν τεθνηκεν. *Quum autem vix hæc verba pretuliſſet, extitit non unius, ſed multorum geniorum magnus planctus, cum ſtupore conjunctus. Hujus rei fama, propterea quod multi eſſent, qui audierant, cito Romæ percrebuit. Accitus proinde â Tib. Cæſare Thamus eandem confirmavit. Tanta autem â Tiberio, ſermoni huic fuit habita fides, ut de Pane ſollicite inquireret &c.* conf. Clariſſ. Eraſm. Schmid. in notis ad cap. 13. Epiſt. S. Pauli ad Hebr. ubi hanc eandem hiſtoriam exſcribit, ac ad mortem Salvatoris noſtri adplicat. Ut itaq; Deus juvit gentes alias ordinationibus talibus ſingularibus, ſic minime eſt negandum, eum ſimilibus noſtros beâſſe, cum illi æq; ac gentes aliæ, ipſi eſſent curæ cordiq;: imo credere fas eſt, Deum pluribus noſtros ornaſſe, ne Semitis in Aſia relictis illi quoad ſpiritualia, toto genere eſſent inferiores.

III. Fovet ſpem noſtram in hoc argumento, conſideratio Sibyllarum

rum; Eæ quippe oracula divinitus ſibi concredita, hominibus ſuis revelarunt, ut loquitur Galat. lib 1. cap. 6. imò, ut fuerunt τῆς μεγάλης θεότητος ἐλαυνόμεναι βελέεσσι, ut loquitur Nazianzenus, ſic ſingulæ arcana ſibi commiſſa promulgare non intermiſerunt. Vaticinabantur vero non tantum *de mutationibus variorum regnorum, ſed & de Chriſto ac antiChriſto, nec non de beatitudine piorum, & cruciatibus impiorum &c* Potuerunt igitur varii in oracula earum incidentes, viam ſalutis recte doceri, ac ut ipſæ plures fuerunt, Dei ordinatione non tantum aliis atq; aliis temporibus viventes, ſed & locis pluribus diſperſæ (fuit ex ſententia Varronis *Perſica, Iybica, Delphica, Cumæa, Helleſpontica, Phrygia, Tiburtiana*) ſic variis in locis, & temporibus diverſis, plures per eas juvabantur: Credibile igitur & aliquot noſtrorum in eas hac periodo incidiſſe, cum in Græcia ubi legebantur de earum vaticiniis varia fragmenta, nec non in Italia, illi tunc frequentes peregrinarentur. *Sibyllis in hac claſſe adjungo Philoſophos.* Pherecides qui affirmavit animos eſſe ſempiternos, fuit natione Syrus, & ſic â veris Dei prophetis eruditus. Hic præceptor fuit Pythagoræ, ac per conſequens, præceptor noſtri Samolxis, qui Pythagoram audivit. Socrates perluſtravit ultimas terræ regiones. Plato vel vidit, vel audivit Prophetam Jeremiam in Ægypto. Jeſus filius Syrach floruit poſt captivitatem babylonicam. Platinus tradidit multa ſacra, & Deos gentilium damnavit ante Hermes Ægyptius. Sed cui facile eſt, cunctos ſobriores Philoſophos recenſere? Philo judæus vixit Alexandriæ, ubi librum ſapientiæ conſcripſit, & ubi non fuerunt judæi, ſeculis ante natum Chriſtum ultimis? non tantum diſperſi in omnes gentes vixerunt, ſed & paſſim ſuas Synagogas, officinas literarum, etiam apud gentes habuerunt: conf. Act. 17. & ſeqq. ubi videbis Synagogas fuiſſe *Theſſalonicæ, Berææ ac Athenis &c*, in locis gentilitiis.

Dii

Dicis: ferebantur tunc judæi in Græcia, at non item in Svecia, quæ nimio amore in suos Deos propendebat. ℞ (1) Ut κατείδωλος civitas Athenienſis habuit Synagogam judaicam intra ſuos muros, ſic potuit eam habere κατείδωλος civitas Upſalienſis; & ut ἄνδρες Αθηναιοι δεισιδαιμονέςεροι ὄντες tulerunt Synagogam judaicam, ſic eandem tunc ferre potuerunt δεισιδαιμονέςεροι noſtri. (2) Ponatur tantiſper, at non concedatur, tunc temporis nullam apud noſtros fuiſſe Synagogam, an ideo eſt negandum, cum Synagogis exteris noſtros non communicaſſe. docent monumenta varia noſtros peregrinantes, in Græciam cumprimis divertiſſe. Invitabantur literarum flore ac amore, & ne opinemur eos Athenas neglexiſſe, facit cum ſtudium literarum, quod ibi eminebat, tum cupiditas viſendæ ſedis Amazonum ſuarum popularium, qua cuncti flagrabant. Fuit ibi ἄρειος πάγος, extra civitatem: ſic autem dicebatur illud dicaſterium, non tam quod Mars ibi olim degebat, aut tantum quod Martialia ibi tractabant, uti volunt multi, ſed quod Martiales Amazones ibi conſediſſent, molientes Theſei ultionem. Sic canit Æſchylus ſuis Eumenidibus: Πάγον δ' ἄρειον τόνδ' ἀμαζόνων ἕδραν, σκηνάςθ' ὅτ' ἦλθον Θησέως κατὰ φθόνον ςρατηλατοῦσαι &c. Ut igitur h. t. exterorum opera inſpicimus, quæ ſunt vera, noſtratium vero admiramur, quæ in exteris ſingularia invenimus: ſic minime dubium quin fama ardorq; admirandæ rei Athenas tunc peregrinantes noſtrorum multos traxit, qui ſic ſi non alia ratione potuerunt, in Synagogam judaicam incidêre, ac ex eadem in patriam, ſacra dogmata reportavère.

Summa dicendorum huc redit: Græci & Ægyptii fuerunt familiares tempore Philippi. Romani vixerunt Græcis amici, dum Solonis leges ab eis expetierunt. Cum Romanis pepigit judas Machabæus fœdus, & locis omnibus patuerunt Syna-

nagogæ advenientibus. Semper itaq; per hanc aut illam gentem; imo, etiam per ſuos domum revertentes, potuerunt noſtri veriora doceri, ſi domi publicis præceptoribus deſtituebantur. Legimus Theophraſtum duo millia auditorum habuiſſe, nec negandum totidem diſcipulis gaviſos doctores alios, ſive Syrachidem intellexeris, ſive Philonem, aut doctores in Synagogis Moſaicis, alios. Spes ergo nos tenet læta in eis paſſim locorum, fuiſſe Sveo Gothos plures.

IV. *Confirmatur hoc idem argumentum ex commiſtionibus variarum gentium, quæ hac periodo rara & ſingulares contingebant.*

Inter judæos (1) vigente adhuc religione vera, *Johannes pontifex*, qui & Ionatham vocabatur, interfecit in templo fratrem ſuum jehuſæum, ambientem pontificatum, & hinc valvas templi in contemptum legis, legimus calcatas â Vogeze præfecto Artaxerxis, qui Jeſui illi favebat, Joſ. l. 11. c. 7. Johannis filio Jaddo ob pontificatum, controverſiam movit *frater Menelaus*, affinitate præfecti Regii ſuffultus, unde iterum maximæ turbæ, 2. Eſdr. cap. ult. *Jaddus* inſignibus pontificiis percelluit cum exercitu advenientem Alexandrum Græcum, in ſe ac ſuis ornamentis, agnoſcentem Deum, qui ſe ad bellum Perſicum commoviſſet, Joſeph. lib. 11. c. ult. *Ptolomæus Lagi* ex Ægypto movens in judæos, multos eorum fecit pares cum Macedonibus, ac urbibus nobiliſſimis vel præfecit, vel adjunxit, Ioſeph. lib. 12. cap. 1. *Philadelphus* vero non tantum de ſuo quamplurimos judæos redemit, cognitos ante verum Deum colere, ſed & multos ſuæ aulæ præfecit, ac nonnullos quoq; interprætes bibliorum conſtituit, joſeph. lib. 12. cap. 2. Melanth. fol. 142. *Antiochus Magnus* multis magnisq; privilegiis judæos donavit, quod ſuas partes in bello eſſent ſecuti, Ioſeph. lib. 12. c. 9. imo, Rex Aſiæ *Seleucus* de ſuis reditibus, Onia Pontifice auctore, præſtitit ſummos ſumptus

ptus in ministerium sacrificiorum futuros, 1. Maccab. 2. *Heliodorus Seleuci minister* cum intrasset templum ad auferendum depositas pecunias, prostratus â terribili equite sic læthaliter â duobus juvenibus, virgis cœsus est, ut restitutus saluti diceret suo regi: *si quis est Tibi hostis, aut insidiator regni, mitte eum illuc, ac flagellatum recipies, si modo evaserit &c.* 2. Maccab. 3. Hæc judæorum bona temporalia, annon sunt cum religione vulgata? sunt utiq;. & sine dubio surdus fuit, de curiosis loquor, qui nihil eorum audivit, ubicunq; terrarum commoraretur: nam ut *Jerusolyma fuit regina domi, sic gentibus fuit illa quædam princeps, Thren. 1: 1.* (2) Similiter declinante religione verâ inter judæos, annon sunt eorum casus per gentes dispersi? De pontificatu certarunt *Jason & Menelaus*, ambo ob non præstitam mercedem, depositi. *Onias* â jasone extrusus, ac necatus ab Andronico, studio Menelai. Menelao expulso, intrusus *Lysimachus*. Ex quo strages magna in judæa est facta per *Epiphanem* ab Ægypto revertentem, qui 80 millia judæorum occidit, 40 millia vendidit, ac totidem vinxit, quiq; impurè attrectatis sacris, misit Apollonium cum 22 millibus ad insidiandum honestioribus in judæa relictis, quod quoq; fecit die Sabbathi, 2. Maccab. 5. Et quid postea, h. e. ex 137. anno regni Græcorum, Matthia ac filiis ejus, dictis Maccabæis, regnantibus, est gestum in judæa? Antiochi varii duces cœsi aut profligati: & nominetenus superati *Apollonius, Gero, Gorgias, Nicanor ac Lysias*, nec non recuperata Jerusolyma: tum confessio expressa, *judæis esse Deum protectorem, nec posse eos vulnerari, quod ejus leges observarent*, conf. 1. Maccab. 4. 5. & 2. Maccab. 8. ubi videbis victos idumæos Ammonitas & alienigenas qui confederant in Galaad, simulante bona Epiph. 2. Macc. 10. ubi porro videbis trucidatũ cum ex-

ercitu ſuo Lyſiam ad preces judæ, 2. Maccab. 11. ac mox cum 120 millibus peditum cœſum Timotheum, per ſex millia judæ, 2. Maccab. 12. &c, &c. Quæ omnia non potuerunt non vulgari per gentes: Adde deniq; quæ poſt Hircani mortem ſunt geſta, per *Ariſtobulum, Alexandrum, Hyrcanum Alexandri* &c, &c, & ſimiliter videbis argumentum rumoris ſacri per orbem terrarum ſpargendi, eſſe abunde ſuppeditatum per judæos, ac in judæis.

II. Conſidera hic fata, quæ volvebantur *inter gentes*: Ex poſteris Abrahami â Kethura ſuſceptis, ſeculis his poſterioribus, celebres fuerunt per Arabiam ac Æthiopiam *Eſcam, Suden & Median*, nomina quæ â primis Abrahæ filiis *Ieſchan Suen & Median* facile derivantur, conf. Eſa. 28. & Strabon. lib. 16. Plin. lib. 6. Ac tametſi hæ gentes aliunde derivari poſſint, quod duæ è gentibus Chami, Sabææ gentes ſint dictæ: adparet tamen quod hinc & non aliunde eædem ſint derivandæ, cum quod Joſephus ab Abrahamo illas velit deductas; tum quod Eſaias cum nepote Abrahami filio Madian, conjungat Sabæos. (1) *Quod vero Homeritæ ex his Arabibus, Hebræorum ritus ſancte olim obſervarunt id* teſtantur Plinius ac Procopius, conſtatqvè horum Homeritarum plerosq; fuiſſe circumciſos, ac ſemper unum immortalem Deum coluiſſe: *An vero iidem præterea nulli exteræ nationi unquam ceſſerint in poteſtatem*, ſed contra ſui juris exiſtentes, religionem hebræorum ſervaverint ſanctam uſq; ad tempora juſtiniani, quando ab Adab Axumitenſium Æthiopum Rege ſunt victi, uti ſcribunt Procopius & Paulus Diaconus, idſi verum eſt, jam majus quid ac mirabilius, eſt huic genti datum, quam quod inter vulgaria debeat reponi. (2) *Sicut hoſce Homeritas ſ. Arabas Sabæos, conſtat felices fuiſſe diuturnitate religionis ac imperii*; ſic auctore Diodoro liquet nec Æthio-

thiopas imperio alienigenarum unquam antiquitus paruiſſe; quin contra, notum eſt eos ſæpius habuiſſe reges ac reginas, qui cum imperii amplitudine, religionem veram viſi ſunt velle promouere. nam uti Therae imperium protulit uſq; ad Herculis columnas, prout ex Megaſtene ſcribit Strabo lib. 15. ſic veluti religionis aſſertor, mouit ille contra Sennacheribum Regem Aſſyriorum, cum Ezechiam Jeruſolymis obſediſſet, 2. Reg. 19. & Regina Candace, de qua Act. 8, annon Hebræorum ritus obſervavit? obſervavit omnino. Per hos igitur itidem ac per judæos ipſos, potuit vera religio ad noſtros deferri. *Quid (3) dicendum de Agarenis, poſteriùs Iſmaëlis, nunc dictis Saracenis*, nomine mutuo accepto â Domina Sara, nè naturalem matrem Agar amplius exprimentes, putentur nothi, uti ſcribit Joſephus, & ſentiunt S. Patres varii, conf. Gen. 16. Annon hi olim circumcidebantur pro more Iſmaëlis, 13 anno ætatis? & annon uti invicti foris manſerunt, magis ſingulari privilegio divino, quam ſuis armis (taceo quod referente Dione, illis imminentem Trajanum deterruerunt cœlitus immiſſa tonitrua ac fulmina, &c) ſic domi adhæſerunt religioni veræ, uſq; ad tempora Athanaſii, quando rege Alamanduro Epiſcopum habuerunt Moſen, teſtibus Sozomeno ac Nicephoro. Plura addere de hodierno eorũ ſtatu, nihil nunc attinet: ſeducti â Mahumeto, bonis ſuis exciderunt, & dum impios hodie alios conſectantur, Chriſtianorumq; ſceleſtos flagellant, oſtendunt etiamnum ſe Iſmaëlis progeniem eſſe, cujus manus contra omnes, & contra quem manus omniũm, Gen. 16. (4) *Navigarunt Eſavitæ in omnes terras*, per Indian Africam, Arabiam, Aſiam & Europam: *imo*, (5) *in Siciliam quoq; adpulerunt*, Panormiq; adjunctis multis Phœnicibus tandem conſederunt, uti teſtantur inſcriptiones duæ vetuſtiſſimæ

ibi repertæ, ac â Fazelio dec. pri. lib. 8. recenſitæ, quæ ſic ſonant: *vivente Iſaac filio Abrahæ & regnante in idumæa atq; in valle Damaſcena Eſau filio Iſaac, ingens hebræorum manus, quibus adjuncti ſunt multi Damaſceni atq; Phænices profecti in hanc triangularem inſulam, ſedes perpetuas locavernnt in hoc amæniſſimo loco, quem Panormum nominaverunt.* Altera vero ita: *Non eſt alius Deus præter unum Deum. non eſt alius potens præter eundem Deum, neq; eſt alius victor præter eundem, quem colimus, Deum. Hujus turris præfectus eſt Saphus filius Eliphaz* &c. conf. Herodot. l. 1. & 4. nec non Plin. l. 4. c. 21. ubi oſtendit Gadium Hiſpanorum olim dictum Erythia, fuiſſe Syrorum, quod illi & non alii quondam habitabant ad mare Erythræum (6) *Fuerunt Spartani judæorum fratres* 2. Maccab. 12. & ſic auctore Dione lib. 1. uti Croto, Locri, Tarentum &c fuerunt Spartanorum coloniæ, per italiam: ſic fuerunt eædem coloriæ pariter Hebræorum. In omnibus vero ſonuit religio vera, quâmvis ceremoniæ judaicæ ubiq; non ſervarentur, ac quamvis ad idola colenda una cum vero Deo, multi ſæpius deflecterent. Semper autem & ubiq; per hoſce facta fuit noſtris Sveo-Gothis poteſtas, ſub ſuis tenebris, conſulendi verum Deum, in ſuis generalibus ceremoniis, h. e. ſi non in judaicis omnibus, in iis tamen, quas bonus Deus judæorum majoribus olim imperavit, ac poſtea erecta rep. judaica, ut ſufficientes in extraneis toleravit, ac bonus propagavit. (7) *Si adderemus hic varia bella Romana, inveniremus itidem occaſiones noſtris datas, aliquos ſanctos inveniendi*: credere fas eſt, in exercitibus his aut illis fuiſſe aliquos religioſos, & pariter credibile in iſtis motibus non qvieviſſe Sveo-Gothos, ſed aut huic parti, aut illi interfuiſſe. Expende quæſo *bellum Tarentinum, bellum Punicum primum, & ſecundum, bellum Gallicum & Teutonicum*, quod fuit inter duo Punica: *bellum*

Macedo-

Macedonicum, *Punicum tertium*, *Numantinum*, *Achaicum*, *Cymbricum*, *Civile inter Syllam & Marium*, *nec non inter Pompejum & Cæsarem*, &c. in his vides gentes fuisse variis sedibus excitas, ac mixtas quandoq; inter sese omnes tres orbis terrarum partes: credibile igitur in tot innumerabilibus millibus hominum, etiam pios non paucos fuisse, eosdemq; cum nostris aliquib⁹, ut cum aliis, communicasse viam salutis. Et quid? in bello Teutonico ac Cymbrico nostratium plures fuisse, sunt multa documento certo. Plures itaq; illorum qui evaserunt, cum medicamentis vulnerum corporalium, potuerunt medicinam vulnerum spiritualium secum domum ut glorioſam prædam, reportare. Sed occasionum satis est: adde tamen adhuc superioribus (8) *Fugam judæorum ex Palestina*, dum Antiochus Epiphanes antiChristi typus, eversis sacris jussit templum jovi Olympio consecrari, ac jovi Hospitali aliud erigi, nam dum voluit abolitis sacris antiquis, ut quilibet ad impietatem gentilem transiret, ac ut occideretur, qui ire recusaret, uti exemplo sunt septem fratres una cum matre, alii post alios misere necati; annon ejus furor multos pios proboſq; homines ejecit suis sedibus? ejecit utiq;: ac illi extorres facti passim per mundum vagabantur, Dei Abrahami, Isaaci ac Jacobi, veri præcones: Crediq; potest ex eorum numero fuisse Marthan illam, cujus ceu fatidicæ consilio utebatur Marius adversus Teutones ac Cimbros, quando ad aquas sextias trucidavit Teutonum ducenta millia, captis millib⁹ 90: & quando ad Athesin flumen delevit Cimbrorum centum quadraginta millia, &c. An tamen hæc Marta pia fuit, jam non disputo; sed sufficerit hic dixisse eam judæam fuisse, judice Philip. Melanth. Chron. l. 2. p. 176. (9) *Adde Gymnasia varia*, tunc temporis extructa, ceu *Jerusolymitanum in judæa*, conditum à Jasone ad percipiendas

piendas literas græcas, quærendamq; rationem religionum aliarum &c, & *Themanianum olim erectum in Idumæa*, ubi floruit ſapientiæ ſtudium magnopere, teſtibus Jeremia, c. 49. Barucho cap. 3. ac Abdia cap. 1. & ex quo prodiit Elephas, qui colloquia ſapientiæ pleniſſima, miſcuit olim cum jobo, Adde (10) *translationem bibliorum* Alexandriæ factam, & habebis ut ſpero, nón ſolum converſionis veræ multas occaſiones noſtris ſuppeditatas, ſed & quod intendo docere, in aliquas earum ſi non omnes, noſtros Sveo-Gothos olim incidiſſe, vigilantes cum per ſe in audiendis novis, tum gratia Dei in hiſce promotos, quæ langventes ſolet ex inde bito favore, excitare, currentes autem ac ad tales rumores ſuſpenſos nunquam deſerere. Jaceat ergo h. tempore depoſitum commercium *inter noſtros domeſticos ac exteros fratres, tam Oſtro-Gothos, quam Weſt-Gothos*, quin tamen noſtri domeſtici per aliquam ante memoratarum occaſionum, ſint adjuti, in ſalute invenienda, ego nullus dubito, qui gratiæ divinæ multum in nobis vocandis ac urgendis credo tribuoq;. *Per translationē ſunt libri Prophetici multis gentibus facti notiores & propagata latius vera de Deo doctrina*, ait Melanth. Chron. lib. 2. fol. 142. fallor igitur an non ex quo translata ſunt ſacra biblia in lingvam græcam, formula precandi κυριε ἐλέησον ſit ſtatim per cunctas gentes vulgata. Fuit hæc formula Chriſtianis olim ſemper ſolennis, quin & tempore Adriani Cæſaris, etiam Romanis fuit illa publica; nam non tantum in caſtris ante prælium, cantabant eam, vide Maurit. Strateg. libro. 3: cap. 19; ſed & domi ſemper eandem frequentabant, τὸν Θεὸν ἐπικαλέμενοι διόμεθα αὐτ. Κύριε ἐλέησον, ait Arrianus diſs. Epict. lib. 1. cap. 7. Quin & Virgilius l. 9. Æneid. videtur ad illam alludere, dum canit: *Magne pater divum miſerere*, & rurſus lib 12. *Faune*

ne precor miserere. Sicut igitur hæc formula floruit tempore Adriani, ac fuit ut spero, tempore Virgilii, sic non est absurdum dicere statim ex quo facta fuit translatio, eam per lingvæ communitatem, ex loco clarissimo, in cunctas provincias fuisse vulgatam ac ubiq; mox usurpatam.

Quorsum ais, hæc cuncta conducunt? Indicat titulus capitis usum eorum, vides præterea fere ad singulas rationes, quomodo adplicabuntur. ut tamen rectius vim eorum ac pondus assequaris, divide hic priscos nostros Sveo-Gothos in duas classes, ita ut in una constituantur *quoad actus physicos ac morales, pædagogice nolentes salvari*: & in altera, *quoad actus eosdem pædagogice volentes salvari h. e. beari.* De prioribus h. e. de nolentibus, non sunt hæcce nostra intelligenda, sed unice ducenda sunt illa ad posteriores seu volentes, ac usu rationis recte utentes. De tali quodam habetur in descriptione Norvegiæ Petri Claudii pag. m. 160. his verbis: Det skrifvis at skulle hafve wærit en Mand paa Isßland i Hedenskabs tiden / som aldrig wilde offre til træguderne / der hand var ælde gammel / oc fornem at hand skulde dø da bad hand sine Sönner bære sig ud / at Solen kunde skinne paa hannem / oc der hand saa Solen / sagde hand. I sige at træguder ere guder som macht hafve / oc ieg seer dog ingen ting som de hafve skabt oc giort / eller endnu göre / men de kunde icke röre sig sielfver; men den Gud som Solen hafver skabt / det klare Lius met Himmelens Stiernor / den er en sand oc mægtig Gud / paa hans miskund vil ieg nu dø / oc der met gaf hand Aanden op / &c. Accipe ergo jam in exemplum hunc talem, & ejus similes Sveo-Gothos multos alios, tum porro si me de spe salutis eorum æternæ percunctaris, respondebo illos in vita sua honeste viventes, suspensos item semper *de loco in quem animula, vagula, blandula, hospes comesq; corporis, post mortem abibit,* ut dixit Adrianus Cæsar: ac sollicitos ad omnem

occasionem, mediante qua, possent sibi suæq; animulæ rectè consulere: tum bonitati divinæ ubiq; locorum confidentes, imo, cum confessione infirmitatis propriæ, ad Dei summi misericordiam unicè anhelantes; illos inquam, respondebo non quidem istis suis conatibus cœlum aut mereri aut occupare, uti nec Deum illis cœlum largiri, sive compelletur is ut creator, sive ut honestorum remunerator, sive deniq; ut communis miseriæ extra Christum, opitulator aut auxiliator: quin tamen idem eorum, ceu singularium suorum operum, misereatur sub istis conatibus, quin eos ad se semper & ubiq; anhelantes porro amplectatur indebito favore, amplexosq; quin ad Christum, viam salutis, deducat, ego nullus dubitabo. Inter media autem trahendorum ac ducendorum eorum possunt enumeratæ rationes nostræ censeri Phil. 1: 15. Sc. amplectentem Deum eos juvisse, *vel per se ipsum, vel per angelos, vel per homines, vel per genios* (pono hanc speciem singularem propter incertitudinem nostram) *vel deniq; per diabolos*, juxta Matt. 8: & Act. 19: 13. seqq. ipsosq; hac informatione beatos, Gal. 1. in Christo tandem beate obdormisse. Sed quid ego tentabo recensere vias ad Christum? Singulas cognitas jam non habeo, omnes in universum non possum. Deus qui potest facere super omnia quæ cogitare possumus, Eph. 3: 20, novit non has tantum, sed & plures alias in talibus trahendis ac ducendis invenire ac usurpare. Ut igitur is est misericordia magnifica erga suos, sic per viscera misericordiæ suæ, luc. 1: 78. etiam nostrorum multos tunc temporis juvit, ac ad Christum fontem salutis promovit: hosq; sic promotos credimus tunc veram ecclesiam heic cõstituisse, ac tandem in cœlum per fidem in meritum Christi, felices migrasse: Nam ut Deus vult, *ut gentes ab inquisitione deveniant ad deprehensionem, & ut vult ut a deprehensione deveniant ad inventionem*, Act. 17: 27. imo, *ut vult recte habentibus plura dare*, *Matt. 13.* Sic credendum est nostros ad se hac periodo anhelantes, æternæq; spei inhiantes, eum non fuisse sua gratuita gratia frustratum. Quod toto hoc capite fuit memorandum conf. supr. libr. 3. pag. 92. seqq.

HYPO-

AD

Ornatissimum Dn. SAMUELEM JOHANNIS COLLIANDRUM, Amicum & Sympatriotam dilectum Νείκον:

GLoria Sponte sua fugientem sistit, & illum
Persequitur quamvis tendat ad Antipodas:
Hanc licet ipse fugis, tua per vestigia, Samvel,
Errat, quôq; abeas, hâc comitatus abis.

L. Mq;

ENEVALD. SVEN.
Q. G. A. SS. Th. Doct. Prof.

Venerabilis ac Humanissime

DN. COLLIANDER, amice perdilecte

JUngis exercitiis pietatis ac sacris hæcce historica, ut quemadmodum in illustri Aula Te sæpius concionantem audiunt multi, sic pariter in historicis legant videantq; alii, publice specimen industriæ te aliquando dedisse. Ego tuos conatus laudo; & quo ipse virtutibus contendere niteris, eo te pergentem favore ac felici adprecatione fovere nunquam desino: Vale.

Tuus hac vice Præses
PETRUS Bång.

STudia literarum apparent quidem difficilia? præcipuè illis, quos adversa fortuna voluit cum paupertatis onere conflictari: unde etiam veteribus Studiorum radix amara dicta est, quæ maturâ ætate jucundos tamen illis qui perseverant fructus ferre solet, singula enim opti-

optimarum artium ſtudia ſuum tuentur Decus, & honorem adferunt, quem tibi etiam Colliander ſpondent, qui hiſtorias veteris ævi replicas & admodum Reverendi Domini Præſidis Eccleſiaſticam Hiſtoriam varietate & copiâ rerum ubercm & Elegantiâ Styli ſatis Concinnam ſub Diſputationis incudem revocare pergis. Gratulor E. tibi tanti laboris Decus, optoq; ut hiſce cætera omnia feliciter ſuccedant: Vale.

Sic Conterraneo ſuo honorando gratulabundus applaudebat

WILHELMUS Granbergh Smol.
Reg. Stipendiarius.

Præſtantiſſimo atq; Ornatiſſimo RESPONDENTI
Dn. SAMUELI COLLIADRO, fratri & amico, proximo amicitiæ gradu mihi admoto, S.P.

NIhil hominem æquè atq; amicitia delectat, non aquâ, non igne, non aëre pluribus locis quam hâc utimur. Sine amico Viſceratio leonis ac lupi vita eſt. Nullius etiam boni ſine ſocio jucunda poſſeſſio eſt. Heic tamèn Senecæ Verba locum meritò habebunt: *Omnia cum amico delibera, ſed de ipſo prius. Poſt amicitiam Credendum, ante judicandum.* Ad Te, *Svaviſs. Colliander*, meum hunc flecto ſermonem, Te inquam, ante biennium, mihi fata junxerunt ſocium, Cordis Tui ſimplicitas, animiq; integritas, nos copulavêre. Nunc etiam cùm tantis tantâq; laude digniſſimis Te devotum videam ſtudiis, eò magis magisq; mutuus hic noſter accreſcit amor. Pergè nunc, frater dilectiſs. ut benè cœpiſti; Sic Virtus, quam aſſiduè hactenus coluiſti, largam Tibi olim numerabit mercedem.

T. T.

BRODDO KOMSTADIUS,
Reg. Alumnus.